

Közgazdasági és államháztartási fogalomtár

A, Á

Adósságszolgálati mutatók: Az ország külföldi hitelezőkkel szembeni adósságszolgálatából és a fizetési mérleg főbb adataiból számolt mutatók. A legfontosabb adósságszolgálati mutatók azt fejezik ki, hogy az adott időszakban teljesítendő adósságszolgálat hány százaléka a bruttó nemzeti terméknek, az áru- és szolgáltatásexportnak, valamint a devizatartalékoknak. Az MNB rendszeresen számítja és közzéteszi őket.

AFI: gyorsított finanszírozási kezdeményezés.

Aggregált kereslet: A tervezett fogyasztás, beruházás, az áruk és szolgáltatások vásárlására fordítandó kormányzati kiadások összege, valamint az áruk és szolgáltatások nettó exportja (az export és import különbsége).

Alapkamat: Az MNB által közzétett irányadó kamatláb. Jelentősége ma már nem elsősorban a piaci kamatok befolyásolásában van, hanem abban, hogy több kedvezményes konstrukció kamatozása kötődik hozzá. Az alapkamathoz kötődnek emellett a gazdaságban alkalmazott különböző büntető jellegű, például késedelmi kamatok is.

Alap vagy maginflációs mutató: Számítása a fogyasztói árindexből történik, abból kihagyva a nem feldolgozott élelmiszereket, a háztartási energiát és járműüzemanyagot, az egyéb idényáras terményeket, a TB által támogatott gyógyszereket, a hatósági áras szolgáltatásokat, valamint a saját tulajdonú lakásszolgáltatást.

Az államadósság: minden olyan hitelviszonyon alapuló fizetési kötelezettség, amely az államháztartás valamelyik alrendszerét terheli.

Államháztartás: A kormányzat központi költségvetésének, az elkülönített pénzalapoknak, a társadalombiztosítási alapoknak és a helyi önkormányzatok költségvetésének összessége.

Államháztartás elsődleges egyenlege: Az államháztartás napi működése során kialakult egyenleg, a bevételek és kiadások különbsége. Nem tartalmazza a lejáró hitelek tőketörlesztését, a kamatfizetéseket és a privatizációs bevételeket.

Államkötvény: Hosszú lejáratú állampapír. A nemzetközi felosztás szerint (bár többféle létezik) általában tíz évnél, a magyar gyakorlatban az egy évnél hosszabb futamidejűeket nevezik így. Maximális futamidejük több évtized is lehet. Kibocsátójuk lehet az államkincstár vagy a társadalombiztosítási alapok. A hiány finanszírozása mellett az államkötvények fontos szerepet játszanak a pénzmennyiség jegybanki szabályozásában (sterilizáció, repo) és a bankközi átutalási forgalomban. Kamatozásuk lehet fix vagy változó, forgalomba hozataluk zártkörű vagy nyilvános. A nyilvánosan kibocsátott államkötvényeket az Államadósság Kezelő Központ rendszeresen megrendezett aukciókon vagy/és jegyzéssel értékesíti. A befektetők többségéhez az elsődleges forgalmazókon keresztül jut el, akik a másodlagos forgalomnak is fő résztvevői. Az államkötvényeket bevezetik a tőzsdére is. Speciális fajtája a lakosság számára kibocsátott kincstári takarékkönyv, illetve különleges fajta volt még a konszolidációs kötvény is, amely 1990-es évek elején bankok helyzetének rendezésére szolgált.

Állampapír: Az állam által kibocsátott, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír. Minden esetben az állam adósságát testesíti meg. Többnyire állampapírnak tekintik még a jegybanki, valamint a társadalombiztosítási alapok által kibocsátott, állami garanciával rendelkező értékpapírokat is.

Kibocsátásuk célja legtöbbször a költségvetés (illetve a TB-alapok) hiányának fedezése, de előfordul, hogy egy konkrét állami beruházás finanszírozására szolgálnak. Emellett fontos szerepet játszanak a pénzmennyiség jegybanki szabályozásában és a bankközi átutalási forgalomban is. Részben állampapírok kibocsátásával történt a bankkonszolidáció is. Kibocsátásuk lehet zárt vagy nyilvános. A nemzetközi felosztás szerint az egy évnél rövidebb lejáratúakat kincstári váltónak, az egy és tíz év közöttieket kincstárjegynek, a tíz évnél hosszabb futamidejűeket államkötvénynek nevezik. A hazai gyakorlatban az egy évnél rövidebb lejáratúakra használják a kincstárjegy, az ennél hosszabbakra az államkötvény elnevezést. Az előbbieket aukción, az utóbbiakat többnyire aukción vagy/és jegyzési eljárással hozzák forgalomba. Az állampapírok kibocsátását az Államadósság Kezelő Központ szervezi, piaci forgalmuk jórészt az elsődleges forgalmazók hálózatán keresztül zajlik, s a tőzsdére is bevezetik őket. Ma már vagy egyáltalán nem nyomtatják ki őket vagy csupán egyetlen, összevont címlet készül, amit a Központi Elszámolóház és Értéktár Rt.-nél helyeznek letétbe. Forgalmuk így értékpapírszámlák közötti átírással történik. Speciális, a lakosság számára könnyen elérhető, kinyomtatott és a postahivatalokban kapható formájuk a kincstári takarékkötvény és a kincstári takarékjegy. Az állampapírokat általában a legbiztonságosabb, gyakorlatilag kockázatmentes befektetésnek tekintik, mivel az állam hagyományosan a legjobb adósnak számít. Emiatt hozamalakulásuk jelentős hatással van a piaci kamatszintre.

Árfolyam: Az az ár, amelyért valamilyen értékpapírt, valutát, devizát, tőzsdei terméket adott pillanatban a piacon meg lehet vásárolni vagy el lehet adni. Hatékony piac esetén kifejezi a piac értékítéletét az adott termékről, azt hogy a rendelkezésre álló információk szerint a jövőben milyen jövedelmet, milyen ütemezésben és milyen időtávon képes nyújtani tulajdonosának. Devizák, valuták esetében az általuk képviselt vásárlóerőt fejezi ki, vagyis azt az arányt, amelyen különféle javak érték megvásárolhatók. Különbséget az jelent, hogy a devizákat a bankok a valutáknál az ügyfél számára előnyösebb áron adják-veszik, mivel ezt nem terheli a pénztári művelet, valamint a pénz őrzésének szállítási költsége.

Árfolyamkockázat: A devizában denominált pénzügyi eszközök tulajdonosainak abból fakadó kockázata, hogy az árfolyam elmozdulásával az általuk tartott eszköz hazai fizetőeszközben kifejezett értéke megváltozik.

Árfolyam-lebegtetés: Olyan árfolyam-politika, amely a valuta árfolyamának folyamatos alakítását a piacra bízva, jegybanki vagy egyéb beavatkozás nélkül.

Árstabilitás: Az árszint változatlanságával, vagy nagyon alacsony (0-2 százalék) inflációval jellemzett gazdasági környezet, ahol a gazdasági szereplőket fogyasztási és beruházási döntéseik meghozatalában az infláció nem döntési tényező.

Átlagkereset: A főállásban, teljes munkaidőben foglalkoztatottak részére fizetett keresettömeg (bérköltség) egy főre jutó havi átlaga. A mindenkor havi átlagkereset részét képezi a kifizetés hónapjában az alapbér, bérpótlék, a kiegészítő fizetés, valamint prémium, jutalom, a 13. és további havi fizetés is.

B

Bankközi piac: A pénz (hitelek), a devizák és egyes értékpapírok (döntően állampapírok) szabályozott, de nem szervezett piaca, melynek résztvevői kizárólag a pénzügyintézetek. A bankközi piacra a nagy értékű ületek jellemzők. A kereskedés többnyire közvetlenül a résztvevők között, ritkább esetben brókerek közvetítésével telefonon vagy számítógépes rendszer segítségével zajlik.

Bankközi zsírórendszer: A bankok közötti átutalásforgalmat lebonyolító és elszámoló elektronikus rendszer.

Bázis: 1. Viszonyítási alap, kiinduló állapot. Az az érték, amihez viszonyítva egy gazdasági mutató értékelhető. A legtöbb esetben az előző év vagy az előző év azonos időszakának (bázisidőszak) hasonló adata. 2. Azonos termék közelebbi és a távolabbi határidőre kialakult árának különbsége a határidős piacon.

Bázispont: Értékek, a legtöbb esetben árfolyamok változásának legkisebb lehetséges mértéke. A devizaárfolyamokat négy tizedes jegyig számolják ki, így ebben az esetben egy bázispont 0,0001 egység, kötvényárfolyamokat, hozamokat, banki kamatokat két tizedes jegyig számolják ki (bár akad kivétel), így ezekben az esetekben egy bázispont 0,01 százalékpont.

Bearish piac: Az olyan piac elnevezése az amerikai- és onnan átvéve a magyar tőzsdei zsargonban, amelyre az árfolyamok esése jellemző.

Bessz: Az árfolyamok folyamatos, tartós esése a tőzsdén.

Bér: A munkaviszonyból származó jövedelem. A munkabér fogalma a pénzben kifizetett összegek mellett tartalmazza a munkabérnek minősülő természetbeni juttatásokat is.

Blue chip: Első osztályú részvény. A legmegbízhatóbb, legjobbnak minősített társaságok részvényeinek elnevezése az amerikai – és onnan átvéve a hazai – tőzsdei zsargonban.

Boom: Az árfolyamok hirtelen, robbanásszerű emelkedésének elnevezése a tőzsdei zsargonban.

Bonitás: Hitelképesség.

Bruttó állampapír-piaci kibocsátás: Meghatározott időszak alatt kibocsátott összes állampapír. Magában foglalja a költségvetés hiányának fedezésére és egyéb célokra kibocsátott állampapírokat, valamint az ugyanezen időszak alatt lejáró korábbi állampapírok visszafizetéséhez szükséges mennyiséget.

Bruttó árfolyam: Kötvényeknél az az árfolyam, amely tartalmazza a kibocsátás, illetve a legutóbbi kamatfizetés óta felhalmozódott időarányos kamatot.

Bruttó Hazai Termék, GDP: A gazdaság által adott időszakban – ez általában egy év - előállított összes termék és szolgáltatás értéke. A gazdasági fejlődés ma elfogadott legfontosabb mérőszáma.

Bruttó kamatláb: Az a kamatláb, amelyet egy kamatozó értékpapír vagy betét után fizetnek, a kamatot terhelő adó levonása nélkül.

Bruttó kereset: A személyi jövedelemadót, az egészségbiztosítási és nyugdíjjárulékot, valamint a munkavállalói járulékot is tartalmazó alaphér és egyéb jogcímenek fizetett kereseti elemek (bérpótlék, kiegészítő fizetés, prémium, jutalom, 13. és további havi fizetés) összege.

Bruttó Nemzeti Termék, GNP: A gazdaság által adott időszakban – ez általában egy év – előállított összes termék és szolgáltatás, amihez még hozzátartoznak a külföldön levő tulajdonból származó bevételek is.

BUBOR, budapesti bankközi hitelkamatláb, Budapest Interbank Offered Rate: A bankközi pénzpiacon képzett irányadó kamatlábak. A londoni LIBOR mintájára alakították ki. Az MNB

állapítja meg és teszi közzé naponta nyolc kereskedelmi bank ajánlatai alapján. A bankok arra is kötelezik magukat, hogy amennyiben vannak összehasonlítható ajánlataik üzletet is kötnek. A nyolc bank közül a két legszélesebb marzsot kialakító helyére havonta újabbak lépnek. Az egy és három hónapos BUBOR-ra határidős ügyletek is köthetők a tőzsdén.

Bullish piac: Az olyan piac elnevezése az amerikai – s onnan átvéve a magyar – tőzsdei zsargonban, amelyre az árfolyamok emelkedése jellemző.

BUX, Budapesti Tőzsdeindex: A Budapesti Értéktőzsde hivatalos indexe. Számítását kísérleti jelleggel 1991-ben vezették be még BTI néven. Ekkor hat társaság részvényeinek árfolyammozgását tartalmazta. 1995. január 1-je óta hivatalos index, neve ekkor BUX-ra változott. Értékeit visszszámolták 1991. január 2-áig, kiinduló értéke ekkor 1000 pont. 1997. április 1-jéig naponta egyszer, az átlagárak alapján, azóta a kereskedési idő alatt folyamatosan számítják. 1999 szeptemberéig kapitalizáció-súlyozású index, azóta közkérhányad-súlyozású index. Kosarát évente kétszer, április 1-jével és október 1-jével vizsgálják felül. 1997 óta a származtatott piacon határidős ügylet is köthető rá.

C, Cs

Cash flow kimutatás: Egy vállalkozás pénzügyi helyzetében adott időszakban bekövetkezett változásokat tartalmazó kimutatás. Tartalmazza a felhasznált finanszírozási forrásokat és azok felhasználását.

Céltartalék: Előre látható veszteségek ellensúlyozására félretett összeg. A pénzügyintézeteket és befektetési szolgáltatókat törvény kötelezi céltartalékok képzésére az általuk vállalt hitelezési, illetve befektetési kockázatok után.

Cserearány: Egységnyi import megvásárlásához szükséges egységnyi export aránya. Romlása a fizetési mérleg romlását, javulása a fizetési mérleg javulását okozza.

Csúszó leértékelés: A valuta rendszeres, előre bejelentett mértékű és ütemű leértékelése más valutákhoz képest. A magas infláció által okozott pénzügyi bizonytalanság esetén megbízhatóságot és kiszámíthatóságot visz a gazdaságba. Folyamatosan fenntartja a hazai és idegen valuta vásárlóerejének arányát, miközben kiszámíthatóvá és tervezhetővé teszi a nemzetközi fizetési forgalmat, ugyanis kiküszöböli a váratlan nagyobb összegű leértékelések által okozott sokkot. Ezzel egyben mérsékli a valuta elleni, a helyzetet súlyosbító spekulációs támadások veszélyét is, így az infláció elleni küzdelem és a gazdasági stabilizáció egyik eszköze. Sikerrel alkalmazták több országban, például Izraelben és Lengyelországban is. Magyarországon 1995 márciusában a Bokros csomag keretében vezették be.

D

DAX, Deutsche Aktienindex: A német tőzsdék legismertebb indexei.

Deficit: Hiány, veszteség. Az az összeg, amelyekkel a bevételeket a kiadások meghaladják.

Defláció: A pénz vásárlóerejének, így értékének növekedése. Az infláció ellentéte.

Dekonjunkktúra: A gazdasági tevékenység visszaesése. A kereslet és a termelés mérséklődése. Érintheti az egész gazdaságot vagy csupán egy ágazatot.

Denomináció: A pénzügyi követelések, tartozások devizaneme. Esedékességkor a denomináció szerinti devizában kell teljesíteni.

Derivatív termék: származtatott termék

Derivatív ügylet: származtatott ügylet

Devalváció: leértékelés

Deviza: Külföldi pénzre szóló követelés, számlakövetelés, számlapénz. Lényegében a készpénzen és csekken kívül a pénz valamennyi megjelenési formája. Az átutalási forgalomban pénzként használatos. Tágabb értelemben ide tartoznak a kötvényen és egyéb értékpapíron alapuló követelések is. Nem számítanak azonban devizának a kereskedelmi szállításokon alapuló követelések mindaddig, amíg vagy egy bankszámlán meg nem jelennek, vagy értékpapírformát nem öltenek. A bankok a devizákat valamivel alacsonyabb árfolyamon adják, és magasabb árfolyamon vásárolják a valutáknál, mivel ilyenkor csak számlákon történik változtatás. Így az ilyen ügyletet nem terheli a pénztári művelet, valamint a pénz szállításának és őrzésének költsége.

Devizapiac: A különféle devizák azonnali és határidős piaca.

Devizatartalék, nemzetközi tartalék: Egy ország – többnyire jegybank – nemzetközi fizetési eszközökben tartott készlete. Felhalmozásának célja, hogy különböző egyensúlyi zavarok esetén legyen mód a piaci beavatkozásra a fizetési mérleg pótlására vagy a valuta árfolyamának fenntartására. Korábban a tartalékokat elsősorban aranyban halmozták fel. Ma már az a jellemző, hogy a nemzetközi fizetési forgalomban használt valutákban, pontosabban azokban kibocsátott rövid lejáratú állampapírokban tartják. Ez még némi hozamot is biztosít. A tartalékok nemzetközileg elfogadott biztonságos szintje az ország hat hónapi importszükségletének megfelelő összeg.

Dezinfláció: Az infláció csökkentése, illetve csökkenése.

Diszázió: Az az érték, amellyel egy értékpapír- különleges esetben bankjegy vagy érme-névértékénél eladási ára alacsonyabb. Ellentéte az ázió.

Diszkontkincstárjegy: Olyan kincstárjegy, amelyet a kibocsátáskor a névértéknél (diszkontált) áron értékesítenek. Lejáratkor a befektető a névértéknek megfelelő összeget kapja vissza. Így kamatfizetés helyett árfolyamnyereséget biztosít.

Diverzifikáció: A befektetések megosztása a kockázat csökkentése céljából.

E, É

EBIT: Earnings before interest and taxes, adózás és kamatfizetés előtti nyereség. Egy vállalkozás adott időszak alatt elért teljes tevékenységének eredménye, amelyből nem vonták le sem a fizetendő adókat, sem pedig a hitelezőknek fizetendő kamatokat.

Effektív kamatláb: Éves kamatláb, amelynek számításakor azonban figyelembe veszik a kamat-elszámolási ciklusok számát is. Az év közben elszámolt kamatok az effektív kamatban tőkésítve szerepelnek, így kamatos kamatot tartalmaz.

Egyszintű bankrendszer: A monetáris politikáért felelős jegybank közvetlen hitelkapcsolatban van a vállalatok és lakosság széles körével.

Elemi beszámoló: a központi, illetve a fejezeti kezelésű előirányzatnak, a költségvetési szervnek, az alapnak - a beszámolási és könyvvizelési kötelezettségéről szóló kormányrendelet alapján készített - éves költségvetési beszámolója.

Elemi költségvetés: a központi, illetve a fejezeti kezelésű előirányzatnak, az önállóan és a részben önállóan gazdálkodó költségvetési szervnek, az önállóan gazdálkodó központi költségvetési szerv részjogkörű költségvetési egységének; az elkülönített állami pénzalapnak és a társadalombiztosítás pénzügyi alapjainak (a továbbiakban együtt: alapok) - a bevételeket és a kiadásokat részletes jogcímenként és tevékenységenként (funkciónként) tartalmazó, a foglalkoztatottak létszámára és összetételére, a költségvetési feladatmutatókra is kiterjedő – költségvetése.

Elkülönített Állami Pénzalap: melyet létrehozni csak törvénnyel lehet, amelyben meg kell határozni az alap rendeltetését, bevételi forrásait, a teljesíthető kiadások körét, valamint az alappal való rendelkezésre jogosult, a felhasználásért felelős minisztert.

Elsődleges piac: Az a piac, ahol az értékpapírok kibocsátásakor első eladásuk történik.

Elszámolóház: A tőzsdei ügyletek elszámolását végző intézmény. Lehet a tőzsde része, de működhet attól független szervezetben is. Az ügyletkötések adatait az Elszámolóház naponta megkapja, elszámolja a felek pozícióit, és gondoskodik a meghatározott időn belüli teljesítésről. Az elszámolóházak az elszámolási tevékenység mellett kiterjedt garanciarendszert működtetnek, amely a tőzsdei üzletkötések biztonságát szavatolja.

Emisszió: Értékpapír vagy pénz kibocsátása.

EMU: Gazdasági és Monetáris Unió

Eszközarányos nyereség, ROA, return on assets: Pénzügyi mutató, amely a társaság egészének eredményességét jelzi, vagyis azt, hogy összes eszköze milyen arányú nyereséget hozott a tulajdonosoknak.

EURIBOR: a frankfurti bankközi piacon az Euró betétekre jegyzett, és a megfelelő kamatperiódushoz mérhető időszakra vonatkozó, éves, százalékban kifejezett kamatláb.

Európa hitel: egy olyan éven túli lejáratú hitel, amelyhez kezességvállaló intézmények, ill. MFB által nyújtott kézfizető kezességvállalás kapcsolódhat.

Expanzív monetáris politika: Az aggregált kereslet bővülését (a pénzmennyiség gyorsabb növekedését, alacsonyabb reálkamatokat vagy leértékeltébb árfolyamot) eredményező monetáris politika.

F

Fed, Federal Reserve System: Az USA jegybankjának szerepét betöltő intézményrendszer.

Fedezeti mutató: Pénzügyi mutató, amely a társaság alaptevékenységének jövedelmezőségét mutatja. Azt fejezi ki, hogy az értékesítési árbevétel és az önköltség különbsége (bruttó fedezet) hogyan aránylik a társaság bevételeihez.

Fejlesztés: olyan - alapvetően felhalmozási kiadásokban megtestesülő - tevékenység, amely új, vagy a korábbinál műszaki, technikai szempontból korszerűbb tárgyi eszközök létrehozására irányul, illetve a meglévő tárgyi eszközök műszaki, technikai paramétereinek korszerűsítését valósítja meg.

Felhalmozási idő: Nyugdíjpénztár tagjának előtakarékosági ideje: lejártával lehet kérni az egyéni számlán felhalmozott összeg egészében való kifizetését vagy járadékká való átalakítását. A felhalmozási idő alapesetben minimálisan tíz év, de lehet rövidebb, ha az egyéni számla tulajdonosa valamilyen módon nyugdíjjogosulttá válik.

Felhalmozódott kamat: Az az összeg, amivel a még le nem járt kötvény kibocsátása, illetve utolsó kamatfizetése óta kamatozott.

Felügyeleti szerv: a költségvetési fejezet meghatározott előirányzatainak tervezéséért, végrehajtásáért, a felhasználásáról való elszámolásáért, a fejezethez tartozó költségvetési szervek, elkülönített állami pénzalapok, illetőleg feladatok felügyeletéért, pénzellátásáért és ellenőrzéséért, illetve mindezek szabályozásáért felelős szerv.

Fiskális politika, költségvetési politika: Az államháztartás bevételeinek, kiadásainak és hiányának tudatos alakítása. Célja nem pusztán az állami kiadások fedezetének a biztosítása, hanem a gazdasági folyamatok befolyásolása. Legfőbb eszköze az adók, adókedvezmények, a különféle állami támogatások és nem utolsósorban az állami beruházások alakítása.

Fixing: A piaci árak – esetleg árajánlatok – összegyűjtésével és átlagolásával kialakított rögzített ár. Lehet tájékoztató jellegű, ilyenek például az MNB devizaárfolyamai, és lehet olyan ár, amelyen – például tőzsdén – az adott időszakban létrejött üzleteket elszámolják.

Fizetési mérleg: Az ország valamennyi devizában, illetve valutában meghatározott időszak alatt teljesített fizetési forgalmának mérlege, beleértve a tőkeimportot és –exportot, valamint a kölcsönökhöz kapcsolódó kamatfizetéseket. Egyaránt tartalmazza az állam, a vállalkozások és a magánszemélyek határon túlnyúló kifizetéseit és bevételeit.

Fogyasztói árindex: A KSH által, reprezentatív módszerrel készül. A célcsoport kiemelt, a fogyasztásban fontos szerepet betöltő javak, melyek lehetőség szerint hosszú időn át képviselik, a fogyasztás különböző területit. A fogyasztói árindex a reprezentánsok egyedi árindexeinek súlyozott átlaga.

Folyó fizetési mérleg: Az ország valamennyi devizában illetve valutában meghatározott időszak alatt teljesített fizetési forgalmának mérlege, amelyben azonban nem szerepelnek a tőkeimport és –export, valamint a kölcsönfelvételek és törlesztések adatai. Beleszámítanak azonban a tőkebefektetések utáni jövedelemmozgások, illetve kamatfizetések. Így összességében mutatja az ország nemzetközi gazdasági tevékenységének teljesítményét. Egyaránt tartalmazza az állam, a vállalkozások és a magánszemélyek határon túlnyúló kifizetéseit és bevételeit.

FORWARD: határidős devizaügylet.

G, Gy

Gazdasági és Monetáris Unió, EMU: Az Európai Unió országainak gazdasági és pénzügyi egyesülése, amelynek országai az új közös valuta, az euró bevezetése mellett döntöttek. Kialakulásával egységes alapokon működő, befektetőknek egységes feltételeket kínáló európai tőke- és pénzpiac alakul ki. A Gazdasági és Monetáris Unió tagjai vállalták, hogy alávetik magukat egy közös európai monetáris politikának, és létrehozták az ehhez szükséges intézményrendszert, amelynek élén az Európai Központi Bank áll. Az EMU-hoz való csatlakozás gazdasági feltétele az ún. maastrichti feltételek teljesítése.

H

Hiperinfláció: Szélsőségesen magas infláció. Rendszerint havi 50 százalékot meghaladó árszínvonal-emelkedés jellemzésére használják. A pénz nem vagy csak részben tölti be hagyományos funkcióit (fizetési eszköz, megtakarítási forma).

HIPCS: súlyosan eladósodott legszegényebb országok.

Hivatalos devizaárfolyam: A külföldi devizák hivatalos, az MNB által naponta megállapított és közzétett árfolyama. A jegybank a bankközi devizapiacra született üzletek, illetve az ajánlatok összegyűjtésével, valamint keresztárfolyamok alapján alakítja ki.

Hosszú lejáratú papír: Olyan értékpapír, melynek futamideje hosszabb, mint öt év.

Hozam: A befektetésen elérhető tényleges nyereség aránya. Lehet osztalék, kamat vagy árfolyamnyereség, illetve akár ezek kombinációja is. Százalékos formában szokták kifejezni.

Hozamgörbe: A különböző lejáratú, azonos kockázatú hitelek (állampapírok) kamatlábát mutató görbe grafikonon ábrázolva. Normális esetben a rövidebb lejáratú hitelek kamatlába alacsonyabb, a hosszabbaké magasabb, vagyis a futamidő (lekötési idő) növekedésével párhuzamosan a kamatok emelkednek. A hozamgörbe így emelkedő. Ha azonban a piac az infláció, és így a kamatok csökkenésére számít, a rövidebb lejáratú hitelek (betétek) kamata magasabb lehet a hosszabb lejáratúakénál. Az így kialakuló süllyedő görbe a fordított vagy inverz hozamgörbe. Pénzügyi számításoknál, amennyiben nincs jelentősége, az egyszerűség kedvéért gyakran figyelmen kívül hagyják a futamidőtől függően eltérő kamatszintet, és egyenes hozamgörbével számolnak. Ez a valóságban csak különleges esetben fordul elő.

I

IBRD: Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank (Világbank).

Idő inkonzisztencia: A gazdaságpolitika egésze, illetve egyes részei leírására használatos kifejezés. Idő inkonzisztenciáról beszélünk, ha jelenben optimális gazdaságpolitika a jövőben várhatóan nem lesz optimális, és ez által a kormányoztönzést érez a meghirdetett politikától való eltérésre. Legjellemzőbb példája, ha az infláció mérséklését megcélzó gazdaságpolitika a bértárgyalásokat követően a várakozásoknál magasabb inflációt gerjeszt, magasabb növekedési vagy jobb külső egyensúly érdekében.

ICSID: beruházási viták rendezésének nemzetközi központja.

IDA: Nemzetközi Fejlesztési Társulás (IBRD csoport tagja).

IMF: Nemzetközi Valutaalap.

Importfedezeti mutató: Az ország devizatartalékainak és importszükségletének viszonya. Azt fejezi ki, hogy a devizatartalékok értéke hány hónapi import finanszírozására elegendő. A nemzetközileg általánosan elfogadott érték hat hónap.

Indikátorok: Gazdasági, pénzügyi változók, amelyek előzetes információt nyújtanak a gazdaság állapotáról és segítenek előrejelezni a jövőben várható folyamatokat.

Infláció: A pénz vásárlóerejének, így értékének a csökkenése. A fogyasztói árak emelkedésének alapján számolják oly módon, hogy megfigyelik egyes területeken és egyes ágazatokban az árak emelkedését. Ezt aztán statisztikai módszerekkel átlagolják, amelynek során figyelembe veszik egy elképzelt, átlagos fogyasztó átlagos fogyasztását (fogyasztói kosár), amelynek alapján meghatározzák az adott időszakra érvényes inflációt.

Inflációs célkövetés: Olyan monetáris politikai keretrendszer, melyben a jegybank explicit módon deklarálja a jövőbeni infláció alakulására vonatkozó célkitűzéseit, és kötelezettséget vállal a célok teljesítésére.

Inflációs várakozás: Valamely jövőbeli időpontra vagy időszakra várt, tervezett infláció.

Intervenciós sáv, ingadozási sáv: Az a sáv, amelyben egy deviza árfolyama egy másik devizával szemben a devizapiacra mozoghat. Amennyiben az árfolyam kimozdulna az intervenciós sávból, az érintett jegybank – szükség szerint – intervenciót hajt végre, vagyis eladással vagy vétellel pótlólagos keresletet, illetve kínálatot teremt, s ezzel visszatéríti az árfolyamot az előírt maximális vagy minimális szintre. Az európai Gazdasági és Monetáris Unió országainak valutái számára az euró bevezetése előtt $\pm 2,25\%$ -os intervenciós sáv volt engedélyezve. Ez 1998. December 31-én az euró átváltási árfolyamainak rögzítésével megszűnt.

Intézményi beruházás: azok a beruházások és az azokhoz kapcsolódó egyéb felhalmozási kiadások (ideértve az immateriális javakkal kapcsolatos kiadásokat is), melyek célját a költségvetési szerv vezetője határozza meg, a megvalósítás fedezetére szolgáló előirányzat a költségvetési szerv költségvetésében szerepel;

Irányadó kamat: A piaci résztvevők számára mértékül szolgáló kamat. Olyan kamat, amelyhez többi konstrukció kamatát igazítják. A nemzetközi hitelpiac legismertebb irányadó kamata a LIBOR. Magyarországon irányadó kamatnak tekintik az MNB alapkamatát és repokamatait, valamint a bankközi piac kamatai alapján képzett bubort. Az egyes pénzintézetek ezek mellett saját primer rate-jüket is használják arra, hogy többi hitelkonstrukciójuk szintjét meghatározzák.

J

Jegybanki kamatok: A jegybank által a kereskedelmi bankok számára kínált betéti lehetőségek, hitelek és egyéb pénzügyi konstrukciók kamatai. A monetáris politika fontos eszközei, amelyekkel a jegybank a piaci kamatszintet befolyásolja. A legfontosabb jegybanki kamatok az alapkamat, a repokamatok, a viszontleszámítolási és a refinanszírozási kamatlábak. A jegybank a jegybanki kamatok rendszeresen közzéteszi.

K

Kamatparitás: Két deviza kamatkülönbségének, és azonnali és határidős árfolyamuknak, valamint az ügyleti költségeknek a viszonya. A kamatkülönbségnek, valamint a két ár közötti különbségnek azonosnak kell lennie, különben arbitrázslehetőség keletkezik.

Kamatfolyosó: A jegybank O/N (overnight, azaz egynapos) aktív repo és betéti kamatai által kijelölt folyosó, amely korlátozza az egynapos bankközi kamatok alakulását. A jegybankok a rövid lejáratú kamatok nem kívánt ingadozásának mérséklése érdekében alkalmazzák.

Kamatprémium: A kamatprémium a forint hozamának a külföldi hozam és a forint várt leértékelődése feletti része. A kamatprémiumnak megfelelő többlethozamot annak fejében várják el a befektetők, hogy pénzüket a (dollárba vagy euróba történő befektetésekhez viszonyítva) kockázatosabbnak tartott forintba fektessék.

Kereset: A dolgozó munkavégzése alapján a munkáltatótól kapott, különféle jogcímenen járó és különböző forrásokból eredő munkajövedelmek teljes összege.

Kétszintű bankrendszer: A monetáris politikáért felelős jegybank nincs közvetlen hitelkapcsolatban a vállalatok és lakosság széles körével.

Kincstárjegy: Rövid lejáratú állampapír. A nemzetközi felosztás szerint futamideje egy évnél hosszabb, de tíz évnél rövidebb. Magyarországon az egy évnél rövidebb futamidejű állampapírokat nevezik így.

A kincstári kártya: készpénz-helyettesítő fizetési eszköz, amellyel birtokosa fizetési, készpénz-felvételi és készpénz-befizetési műveleteket kezdeményezhet. A kincstári kártya a kincstári kártyarendszert üzemeltető hitelintézet és a Kincstár lógójával ellátott, az adott számlatulajdonos és a kártyabirtokos adataival megszemélyesített betéti kártya, amelyhez egy négyjegyű titkos kód (PIN-kód) tartozik.

Kincstári költségvetés: a kincstári körbe tartozó kincstári ügyfélnek az előirányzat-gazdálkodás szempontjából a Kincstár által nyilvántartott, kiemelt előirányzatokat tartalmazó költségvetése.

Kincstári költségvetési beszámoló: az éves kincstári költségvetési jelentés.

Kincstári kör: az Áht. 18/B. §-ának (4) bekezdése alapján a központi költségvetés, a központi költségvetési szervek, a társadalombiztosítás pénzügyi alapjai, a társadalombiztosítás központi hivatali szervei és ezek igazgatási szervei és a rendelkezésükbe utalt előirányzatok, a Magyar Tudományos Akadémia, mint köztestület nem gazdasági társasági formában működtetett szervei, az elkülönített állami pénzalapok.

Kincstári pénzforgalmi számlatulajdonos: az Áht. 18/C. §-ának (6) bekezdésében meghatározottak, valamint a kincstári körbe tartozó szervek a letéti kezelés tekintetében, továbbá az Országgyűlés, a Kormány egyedi döntése alapján létrehozott, kincstári számlavezetésre kötelezett szervezetek, testületek.

Kincstári ügyfél: az a kincstári körbe tartozó költségvetési szerv, előirányzat, elkülönített állami pénzalap, társadalombiztosítási alap vagy pénzforgalmi számlatulajdonosnak minősülő más szervezet, amely számára jogszabály alapján a Kincstár számlát vezet.

Kincstári vagyon: az állami feladat ellátását szolgáló vagyon, amely a társadalom működését, a nemzetgazdaság céljainak megvalósítását segíti elő.

Kis, nyitott gazdaság: A közgazdasági elmélet szempontjából kis országnak számít az, amelyik export- és importpiacain árelfogadó. A nyitottság fokmérője az ország külfölddel való gazdasági kapcsolatainak, külkereskedelmének kiterjedtsége, jellemzően az export és import összegének a GDP-hez viszonyított arányával azonosítják.

Konjunktúra: A gazdasági tevékenység növekedése, a kereslet és termelés bővülése. Érintheti az egész gazdaságot vagy csupán egy ágazatot.

Konjunktúraciklus: A konjunktúra és a dekonjunktúra ismétlődő váltakozása, a gazdasági tevékenység – a kereslet és a termelés – növekedési és visszaesési szakaszainak ismétlődése. A konjunktúraciklusok összességében egy felfelé tartó trend mentén ismétlődnek, vagyis az egymást követő visszaesési és növekedési szakaszok mély-, illetve csúcspontjai egyre magasabban vannak. A modern gazdasági elméletek többféle – rövid, közép- és hosszú távú – ciklusokat különböztetnek meg.

Konjunktúraérzékenység: A gazdaság valamely ágának konjunktúraciklusokra való érzékenysége. Az ilyen ágazatokat a dekonjunktúra az átlagosnál jobban megviseli. Tipikus példája az autóipar, visszaesés idején a csökkenő jövedelmű emberek ugyanis tovább használják az autóikat és elhalasztják a cserét, így tovább csökken a kereslet. Hasonlóan érzékeny a szórakoztatóipar és a turizmus, mert dekonjunktúra idején kevesebbet költenek szórakozásra, utazásra. Kevésbé, illetve egyáltalán nem jellemző a konjunktúraérzékenység az élelmiszeriparra, mert az emberek visszaesés idején is költenek élelmiszerekre, bár a kereslet eltolódhat az olcsóbb termékek felé.

Konjunktúraindex: Rövid távú gazdasági előrejelző index. Vállalatvezetők várakozásainak feltérképezésével, valamint a vállalkozások rendelésállományának, készleteinek, termelési kilátásainak felmérése alapján készítik és teszik közzé a gazdaságkutató intézetek. Többnyire több ágazatra vonatkozóan számítják, és több fajtája létezik.

Konzolidáció: 1. Egy pénzügyileg megrendült, tőkehiányossá vált vállalkozás helyzetének rendezése friss tőke bevonása útján. Többnyire a jegyzett tőke leszállításával – ennek következtében – a részvények névértékének leszállításával, majd újabb tőkeemeléssel történik. Utóbbit végrehajthatják a korábbi tulajdonosok vagy azok egyike (gyakran az állam), vagy jelentheti újabb tulajdonosok bevonását. **2.** Olyan mérleg és eredménykimutatás készítése, amelybe beleszámítják a vállalkozás érdekeltségi körébe

Konzolidált mérleg: Olyan mérleg, amelynek adatai a társaság és érdekeltségi körébe tartozó leányvállalkozások adatait összevontan tükrözik. A konszolidált mérleg így mindenre kiterjedően jelzi a társaság vagyoni helyzetét.

Konvertibilis valuta: Olyan valuta, amely más valutára korlátozás nélkül átváltható. Eredetileg magába foglalta az aranyra, illetve ezüstre való átválthatóságot is, az aranystandard megszűnése óta azonban ezt már nem tekintik a konvertibilitás feltételének. A magyar jogszabályok szerint konvertibilis valuta az a valuta, amely az MNB hivatalos devizaárfolyam-lapján, illetve valutaárfolyam-lapján szerepel.

Konverzió: Forintról devizára (vagy fordítva) történő átváltás. A jegybanki konverzió a devizapiaci intervención kívül az állam devizaműveleteiből (adósságszolgálat, hitelfelvétel, privatizáció) származó deviza-forint átváltást is tartalmazza.

Konzervatív befektetési politika: Kockázatok csökkentésére törekvő befektetési politika. A konzervatív befektetési politikát követő befektető csak állampapírokat, első osztályú vállalati kötvényeket és blue chipet vásárol.

Költségvetés: **1.** Valamilyen tevékenység, beruházás költségeiről, esetleg bevételeiről, hiányáról vagy többletéről készített előzetes terv. **2.** Átvitt értelemben az államkassza, a központi kormányzat kiadásainak, bevételeinek, az ebből fakadó hiánynak, illetve többletnek az összessége. A kormányzat működésének tulajdonképpeni költségvetését az Országgyűlés fogadja el minden évben a költségvetési törvényben, amely megszabja az állami forrásokat, illetve azok felhasználását.

Költségvetés bruttó finanszírozási igénye: Az az összeg, amelyre az adott időszakban az állami költségvetés tényleges hiányának és a lejáró adósságok visszafizetésének finanszírozásához összesen szükség van.

Költségvetés elsődleges egyenlege: Az állami költségvetés kiadásainak és bevételeinek különbsége, amely azonban nem tartalmazza a lejáró hitelek és állampapírok tőketörlesztését, valamint a kamatfizetéseket és a privatizációs bevételeket.

Költségvetés nettó finanszírozási igénye: Az állami költségvetés tényleges hiányának fedezéséhez adott időszakban szükséges összeg. Nem tartalmazza a lejáró adósságok visszafizetéséhez szükséges összeget.

Költségvetési alapokmány: a központi és a fejezeti kezelésű előirányzat, a központi, a társadalombiztosítási és a köztestületi költségvetési szerv azonosító és szervezeti adatait; továbbá tevékenységét, feladatait, azok tartalmi és mennyiségi jellemzőit, személyi és tárgyi feltételeit, pénzügyi forrásait a költségvetési évre vonatkozóan megállapító dokumentum.

Költségvetési cím: a költségvetési fejezetek, költségvetési címekre tagozódnak. Költségvetési címet alkotnak a központi költségvetési szervek is.

Költségvetési egyenleg: A központi költségvetés kiadásainak és bevételeinek különbsége. Ha hiányt mutat, azt az állam hitelfelvétellel fedezi.

Költségvetési fejezet: a központi költségvetés fejezetekre tagozódik, a fejezetek költségvetési fejezeteket alkotnak. A költségvetési fejezet, a költségvetési tervezés, végrehajtás és beszámolás szempontjából önállóan felügyelt, irányított szervek és előirányzatok összessége.

Költségvetési létszámkeret: a központi költségvetési szervek esetében a Kormány által - az Áht. 36. §-ának (2) bekezdésében foglaltakra figyelemmel - határozatban, illetve a felügyeleti szerv által az elemi költségvetésben, önkormányzati költségvetési szerv esetében az önkormányzati költségvetési rendeletben engedélyezett létszámkeret (álláshely).

Költségvetési szerv: Olyan, nem nyereségérdekelt gazdasági szervezet, amely a társadalom közös szükségleteinek kielégítését szolgáló állami feladatokat lát el. Alapítója és fenntartója lehet a központi kormányzat, helyi önkormányzat vagy köztestület. A költségvetési szerv jogi személy, és a rendelkezésére bocsátott keretből önállóan gazdálkodik. Saját bevételei is lehetnek – ezt a fenntartója elő is írhatja számára – de tevékenységét a fenntartója saját költségvetéséből finanszírozza. A költségvetési szervek gazdálkodását az államháztartási törvény szabályozza.

Költségvetési törvény: A központi költségvetés éves bevételi és kiadási tervét ágazati bontásban tartalmazó, évente elfogadott törvény. A pénzügyminiszter terjeszti parlament elé, amelynek

legkésőbb minden év decemberéig el kell fogadnia a következő évre vonatkozó költségvetési törvényt.

Kötött árfolyam-politika, rögzített árfolyam-politika: Olyan árfolyam-politika, amelynek esetében a valuta, illetve a deviza más valutákhoz, illetve devizákhoz viszonyított árfolyamát hivatalosan rögzítik.

Középárfolyam: A vételi árfolyam és az eladási árfolyam átlaga.

Központi beruházás: a központi beruházások előkészítésére és megvalósítására, valamint az azokhoz kapcsolódó egyéb felhalmozási kiadásokra (ideértve az immateriális javakkal kapcsolatos kiadásokat is) szolgáló, a központi költségvetésben a fejezeti kezelésű előirányzatok között Beruházás alcímen megtervezett előirányzat, melynek célját a felügyeleti szerv jelöli meg az ágazati fejlesztési koncepciókkal összhangban,

L

Leértékelés, devalváció: Rögzített árfolyam-politika esetén a pénz árfolyamának a csökkentése a többi valutához képest. A célja az, hogy az árfolyamot a pénz csökkent vásárlóerejéhez igazítsák.

Leértékelési veszteség: A befektetésen a valuta értékvesztése (inflációja) miatt elszenvedett veszteség. A leértékelési veszteség következtében a befektetésen elért tényleges nyereséget a reálhozam mutatja meg.

LIBOR, London Interbank Offered Rate: A londoni bankközi pénzpiac rövid lejáratú, dollárelszámolású hiteleinek alapkamata. Az a piaci kamatszint, amin a bankok az ottani rövid lejáratú hiteleket kínálják. (eladási oldal). Ellentéte (vételi oldal) többnyire pár százalékponttal eltérő. A LIBOR-t az európai pénzpiacon irányadó kamatlábnak tekintik, a változó kamatozású dollárhitelek kamatát többnyire a LIBOR-hoz képest határozzák meg.

Likvid eszköz: Olyan eszköz, amelyet gyorsan alacsony költséggel (beleértve az árfolyamvesztéssel is) pénzre lehet váltani.

Likviditás: Azonnali fizetőképesség.

Likviditási gyorsráta: Pénzügyi mutató, amely egy társaság fizetőképességét úgy jelzi, hogy készleteit – amelyek esetleg nem értékesíthetők megfelelő gyorsasággal – nem veszi figyelembe. A likviditási gyorsráta így szigorúbb mérőszám, mint a likviditási ráta.

Likviditási korlát: Egy gazdasági szereplő által felhasználható saját és idegen pénzforrások maximális nagysága.

Likviditási ráta: Pénzügyi mutató, amely egy társaság fizetőképességét jelzi a forgóeszközeinek és rövid lejáratú kötelezettségeinek összevetése alapján.

Loro számla: a számlavezető látja és végzi a műveleteket.

M

Maginfláció: A szezonális hatásoktól megtisztított infláció. Nem tartalmazza az olyan árucikkek, mint például a zöldség, a gyümölcs, az energiatermékek szezonális áringadozását, így jobban tükrözi a pénz vásárlóerejének tényleges csökkenését.

Másodlagos piac: Az a piac, ahol a korábban kibocsátott értékpapírok forgalmazása, második és minden azt követő eladása történik. Másodlagos piac minden tőzsde.

MIGA: nemzetközi beruházás-biztosítási ügynökség.

Monetáris aggregátumok, pénzkörök: A gazdaságban lévő pénz mennyiségének mérésére szolgáló mutatók. Más fajtái a pénz különböző szerepet betöltő, különböző formáinak mennyiségét mutatja. A monetáris aggregátumok a következők:

Monetáris bázis: a készpénz, a jegybankkal szembeni követelések, valamint a jegybank-számlapénz (a jegybankban elhelyezett betétek, valamint az ott vezetett számlákon levő összegek).

M1: a készpénz (bankjegy és érme) és a folyószámlapénz (banki folyószámlákon elhelyezett összegek).

M2: az M1 plusz a bankokban lévő lekötött betétek.

M3: az M2 plusz a bankoknál lévő értékpapírok állománya.

M4: az M3 plusz a bankokon kívüli értékpapírok állománya.

Monetáris politika: A gazdaságban lévő pénz mennyiségének, árának (kamatlábnak) és az árfolyamnak a jegybanki szabályozása. Célja a gazdaságban zajló folyamatok befolyásolása. Főbb eszközei a banki tartalékképzés mértékének előírása, az irányadó kamatlábak meghatározása, valamint a pénzpiacon végrehajtott különféle műveletek, deviza- és állampapír vételek és – eladások.

Monetáris transzmissziós mechanizmus: Az a hatásláncolat, amely során a jegybanki kamatok megváltozása a piaci hozamokon és az árfolyamon keresztül a magánszektor fogyasztási és beruházási döntéseire, ezáltal végső soron az infláció alakulására hat.

Munkajövedelem (munkavégzéshez kötődő jövedelem): A hazai kereseti elemeken felül a pénzbeli, illetve természetbeni juttatásokat is tartalmazza. (EUROSTAT ajánlásai szerint részei a keresetnek) Pl. külföldi kiküldetés munkabér összegét meghaladó része, étkezési térítés, munkába járás költségtérítése, jubileumi jutalom.

N, Ny

Negyedik piac: befektetők közvetlen, brókerek nélküli kereskedése tőzsdén jegyzett részvényekkel. Fő előnye a jutalékok megtakarítása. Korábban kizárólag a nagybefektetőkre volt jellemző, de az Internet terjedésével az USA-ban a kisbefektetők körében is terjed.

Nemzetgazdasági számla: a központi kezelésű előirányzatok pénzforgalmának lebonyolítására szolgáló számla;

Nettó adósság: Az országnak a követelések és tartalékok összegével csökkentett adóssága. Nemcsak az állam, hanem a vállalatok adósságait és követeléseit is tartalmazza.

Nettó állampapír-piaci kibocsátás: Meghatározott időszak alatt kibocsátott állampapírok értéke, amely azonban nem tartalmazza azt az összeget, amely az ugyanezen idő alatt lejáró állampapírok visszafizetéséhez (megújításához) szükséges.

Nettó finanszírozási képesség: A felvett hitelek és a befektetések (betétek, kötvények, részvények, stb.) különbsége az MNB statisztikáiban. (A korábban használatos „háztartások nettó megtakarítása” kategóriát váltotta fel.) A jegybank rendszeresen közzéteszi a háztartások és vállalkozások nettó finanszírozási képességének országos változásait, amely kifejezi pénzügyi helyzetüket. Amennyiben az érték negatív, nettó finanszírozási igénynek nevezik.

Nettó kereset: A bruttó keresetből a mindenkori munkavállalói járulék, a személyi jövedelemadó, valamint az egészségbiztosítási és a nyugdíjjárulék levonásával, illetve az adott évre érvényes járulékküszöb és az alkalmazotti kedvezményre jogosító jövedelemhatár figyelembevételével számított adat.

Nettó tőkebeáramlás: Az országba meghatározott időszak alatt beérkező összes külföldi tőke értéke, csökkentve a külföldi magyar befektetések és a kivont külföldi tőke értékével.

NIB: Északi Beruházási Bank.

Nominális horgony: A stabilizációs gazdaságpolitika által közvetlenül megcélzott nominális makroökonómiai változók (pl. árfolyam, bérek, pénzmennyiség), amelyek tervezett alakulása más nominális árak kialakításakor iránymutatásként, referenciaként szolgál, ezáltal segít az infláció és inflációs várakozások „lehorgonyzásában”. A nominális horgony általában megegyezik a monetáris politika közbülső célváltozójával.

Nostro számla: a tulajdonos látja és végzi a műveleteket.

Nulla kamatozású adósság: A költségvetésnek a devizaárfolyamok változásából keletkezett adóssága az MNB felé az 1990-es évek első felében. A nulla kamatozású adósság úgy alakult ki, hogy a költségvetés számára az MNB vett fel külföldi hiteleket devizában, s ezeket forintban adta tovább a költségvetésnek. A forint értékcsökkenéséből fakadó veszteséget további adósságként számolták el, amely azonban nem kamatozott. 1997-ben a nulla kamatozású adósságot parlamenti döntés alapján – a nemzetközi szabványokhoz igazodva – kamatozó adósságra cserélték, a további nulla kamatozású adósság kialakulását pedig azzal akadályozták meg, hogy 1998 óta a költségvetés maga veszi fel a számára szükséges külföldi hiteleket.

Nyíltpiaci művelet: Értékpapírok, devizák vagy más tőzsdei termékek eladása, illetve vétele a piaci árfolyam befolyásolása céljából mesterséges kínálat, illetve kereslet támasztásával. A monetáris politikának is fontos eszköze: a devizapiacokon jegybankok rendszeresen hajtanak végre nyíltpiaci műveleteket, hogy valutájuk árfolyamát a kijelölt sávban tartsák, illetve adnak el és vásárolnak állampapírokat a kamatszint és a pénzmennyiség szabályozása érdekében.

O

OECD, Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet, Organization for Economic Cooperation and Development: A világ fejlett országait tömörítő nemzetközi gazdasági szervezet.

1961-ben alapították, a székhelye Párizsban van. Elsősorban konzultatív szerepe van, emellett elemzéseket készít a világgazdaság és a tagországok gazdaságának helyzetéről, és ajánlásokat fogad el a tagországok számára. Magyarország 1994 óta tagja.

Operacionális nettó finanszírozási képesség: A nettó finanszírozási képesség változása, amelyből azonban kiszűrték az inflációs hatásokat.

Országkockázat: Egy ország gazdasági, politikai helyzetéből, kormányának gazdaságpolitikájából fakadó, az ottani befektetés biztonságát és várható nyereségét befolyásoló kockázat.

OTC piac, over the counter, Telefon-handel, telefonkereskedés: Tőzsdén kívüli piac. Hagyományos definíciója szerint olyan koncentrált helyen, nem nyilvános áralakulás mellett és nem ellenőrzött módon zajlik. A brókerrel, egymással többnyire telefonon, az ügyfelekkel közvetlenül „pulton keresztül” kereskednek. Ma már az OTC piac legfőbb színterei emellett a számítástechnikai rendszerek és az Internet. Az 1980-as évek közepe, az elektronika térhódítása óta nem jelent feltétlenül szervezetlen piacot, létrejöttek ugyanis kifejezetten tőzsdészerűen működő elektronikus OTC piacok. Ilyen például a NASDAQ.

P

P/B, piaci érték-könyv szerinti érték arány: Pénzügyi mutató, amely azt fejezi ki, hogy a társaság részvényeinek a piaci árfolyama és saját tőkéjének egy részvényre jutó része hogyan aránylik egymáshoz.

P/E, árfolyam-nyereség arány: Pénzügyi mutató, amely azt fejezi ki, hogy a befektetők a társaság egy részvényre jutó nyereségének hányszorosát hajlandók a részvényért a piacon kifizetni. Egyben azt is jelzi, hogy – amennyiben a társaság minden évben változatlan mértékű nyereséget ér el, s azt osztalékként kifizeti – hány év alatt térül meg a részvényért piacon kifizetett összeg.

Paritás, Egyenérték, egyenlőség: Két áru, követelés (deviza) vagy bármilyen érték megfelelése egymásnak.

Passzív művelet: Olyan pénzügyi művelet, amely pénz befogadásával jár. A passzív műveletek közé tartozik így jellemzően a hitelfelvétel, a kötvénykibocsátás, betét befogadása, stb. Elsősorban a pénzügyi intézetek körében használt kifejezés, bár tágabb értelemben passzív műveletnek tekinthető a nyersanyagvásárlás, ha az nem azonnali kifizetés mellett történik, vagy éppen az áru árának, vagy előlegnek szállítás előtti kifizetése.

Pénzeszközarány: Pénzügyi mutató, amely a társaság fizetőképességét úgy jelzi, hogy csak pénzeszközeit és azonnal pénzzé tehető értékpapírjait veszi figyelembe. A likviditási rátánál és a likviditási gyorsrátánál szigorúbb mérőszám.

Pénzhelyettesítő eszköz: Olyan, pénzértéket kifejező eszközök, amelyek külön megállapodás alapján vagy anélküli fizetésre a pénzzel egyenértékűen használhatók. Ilyen a csekk, a bankkártya, a kereskedelmi kártya, a váltó, az utalvány, a bemutatóra szóló takarékkönyv, illetve a bemutatóra szóló betétről kiállított bármilyen okirat.

Pénzpiac: A gazdálkodási célra egy évnél rövidebb időre átadott pénzek (rövid lejáratú hitelek) piaca.

Pénzügyi befektetés, portfólió-befektetés: Olyan értékpapír befektetés, amelynek célja a kizárólag a tőkenyújtás, a minél nagyobb pénzügyi haszon elérése megfelelő osztalék-, kamat-, vagy árfolyamnyereség útján. A pénzügyi befektetés többnyire rövid-, vagy középtávú.

Pénzügyi derivatíva: Olyan származtatott ügylet, amely mögött valamilyen pénzügyi (pénzpiaci) termék áll. Ide tartoznak például a határidős devizatermékek, devizaopciók, a határidős kamatok, a kamatszere-konstrukciók, stb.

Pénzügyi eszközök: A tényleges anyagi javakra, a reáleszközök által megtermelt jövedelemre, illetve tulajdonjogukra vonatkozó követelések.

Pont: 1. Indexek számításának mértékegysége. Az indexek indulóértéket legtöbb esetben 1000 pontban határozzák meg, a későbbiekben az index ehhez képest mutatja a változást. Általában két tizedesjegyre számolják. 2. Pontatlanul szokták pontként emlegetni a bázispontot és a százalékpontot is.

PPP: az állam és a magánszektor együttműködése (Public-Private Partnership).

Prime rate: A legjobb, első osztályúnak minősített adósoknak nyújtott hitel kamata. A legalacsonyabb- még nem kedvezményes- kamatszint, mivel a bank számára biztonságos kihelyezést jelent. A gyakorlatban miután a bank meghatározza az éppen aktuális prime rate-et, a többi hitel kamatát ehhez viszonyítják. Előfordul, hogy a változó kamatozású konstrukciók kamatát a prime rate-hez kötik.

Profitrepatriálás: A külföldi tőke hozadékának a tulajdonos általi hazautalása.

Program: ágazati vagy térségi fejlesztési célt megvalósító fejlesztési terv, mely több egymással összefüggő projekt útján, az érintettek együttműködése alapján valósul meg.

Progresszív adó: Olyan adó, melynek kulcsa az adóalap növekedésével egyre nagyobb. Ma Magyarországon ilyen a személyi jövedelemadó.

Projekt: tartalmilag és formailag részletesen kidolgozott, megfelelő pénzügyi háttérrel és végrehajtási ütemezéssel rendelkező fejlesztési elképzelés.

R

Rábocsátás: Újabb kibocsátás egy már a piacon levő értékpapír-sorozatból. Elsősorban az államkötvényekre jellemző, de más kötvények esetében is előfordul.

Reálfelértékelődés: A valuta közvetett külföldi vásárlóerejének az emelkedése, amit az okoz, hogy a kötött átváltási árfolyam nem követi a belső leértékelődést (inflációt). A reálfelértékelődés következtében egy egységnyi hazai valutáért itthon kevesebb árut lehet megvásárolni, mint ugyanannyit külföldi valutára váltva külföldön. A reálfelértékelődés ugyanazt a hatást váltja ki, mint a valuta felértékelése. Emiatt drágítja és megnehezíti az exportot, és olcsóbbá teszi az importot. Ez rontja a folyó fizetési mérleg helyzetét és hosszú távon eladósodáshoz vezet.

Reáljövedelem: A megvásárolható javak és szolgáltatások mennyiségével mért jövedelem. A reáljövedelem az életszínvonal fő meghatározó tényezője. Ha ugyanis az árszínvonal növekedése

azonos a pénzjövedelmek növekedésével, a reáljövedelem változatlan, ha pedig az árszínvonal növekedése meghaladja a pénzjövedelmek növekedését, akkor a reáljövedelem csökken.

Recesszió: A gazdasági növekedés visszaesése, a gazdaság stagnálása.

Referenciahozamok: Az Államadósság Kezelő Központ által különböző futamidejű állampapírokra megállapított mértékadó másodpiaci hozamok. Az elsődleges forgalmazók vételi és eladási árfolyamának összesítésével, az így kialakult hozamok alapján állapítják meg és naponta közzéteszik.

Refinanszírozás. az MNB –től a kereskedelmi bankok saját forrásának biztosítására igénybe vett hitel.

Repo: *Repurchase agreement, RP, állampapír-visszavásárlási megállapodás:* Összekapcsolt azonnali állampapír-vételi és határidős eladási ügylet (vagy fordítva). Tartalmilag azonos egy állampapír fedezete mellett nyújtott (felvett) hitellel, mivel a határidős ügylet az azonnalinál valamivel magasabb árfolyamon történik. Az árfolyamkülönbség tartalmazza kamatot (implicit kamat). Nálunk jellemzően az MNB és a pénzügyintézetek kötnek különböző rövid határidőkre repo ügyleteket, amely a bankok rövid távú refinanszírozásának, illetve felesleges pénzeik kihelyezésének egyik legbiztonságosabb és legfontosabb formája. Amikor a jegybank az azonnali ügylettel megvásárolja, és határidőre eladja az állampapírt, akkor aktív, fordított esetben passzív repóról van szó. A repó emellett az egyik legfontosabb eszköz a jegybank számára, amivel a gazdaságban forgó pénzmennyiséget szabályozza.

Restriktív monetáris politika: Az aggregált kereslet csökkenését (pénzmennyiség lassabb növekedését, magasabb reálkamatokat vagy felértékeltebb árfolyamot) eredményező monetáris politika.

ROA: eszközarányos nyereség

ROE: sajáttőke-arányos nyereség

S, Sz

Saját forrás: a 78-93. §-ok alkalmazásában: a kedvezményezett által a támogatott projekthez biztosított forrás, amelybe az államháztartás alrendszeréből nyújtott támogatás nem számítható be. Költségvetési szervek esetén a jóváhagyott előirányzat saját forrásnak minősül. A területfejlesztési tanácsok rendelkezési jogkörébe utalt támogatások és az államközi szerződések alapján kapott külföldi támogatás - a vonatkozó államközi szerződés eltérő rendelkezése hiányában - nem tekinthető saját forrásnak.

Saját tőke-arány: Pénzügyi mutató, amely egy társaság eladósodottságát jelzi. Azt mutatja meg, hogy tevékenységét milyen arányban finanszírozza saját, s milyen arányban idegen forrásokból.

Saját tőke-arányos nyereség, ROE: Pénzügyi mutató, amely azt jelzi, hogy a társaság tulajdonában lévő tényleges vagyon a tulajdonosok számára milyen arányú hozamot biztosított a többi gazdasági szereplő követeléseinek kielégítése után.

Szakmai fejezeti kezelésű előirányzat: a fejezet költségvetésében központosítottan megtervezett szakmai-ágazati, területfejlesztési célokat szolgáló előirányzat, melynek forrása döntő részben költségvetési támogatás.

Származtatott termék, derivatív termék: Olyan tőzsdei termék, amelynek áralakulása valamilyen más termék – egy mögöttes termék – áralakulásától függ. Jellemzően ilyenek a határidős piaci termékek és az opciók, amelyek az azonnali piac áralakulásától függenek.

Saját forrás: a 78-93. §-ok alkalmazásában: a kedvezményezett által a támogatott projekthez biztosított forrás, amelybe az államháztartás alrendszereiből nyújtott támogatás nem számítható be. Költségvetési szervek esetén a jóváhagyott előirányzat saját forrásnak minősül. A területfejlesztési tanácsok rendelkezési jogkörébe utalt támogatások és az államközi szerződések alapján kapott külföldi támogatás - a vonatkozó államközi szerződés eltérő rendelkezése hiányában - nem tekinthető saját forrásnak.

Származtatott ügylet, derivatív ügylet: Tőzsdén vagy tőzsdén kívül valamilyen származtatott termékre kötött ügylet. Ilyenek a határidős és opciós ügyletek. Lehet fedezeti ügylet, amelynek célja a kockázat csökkentése, vagy magas nyereséggel kecsegtető, egyben igen kockázatos spekulációs ügylet.

Spot: két valutánapos devizacsere.

Szolvencia: Tartós fizetőképesség.

Sterilizáció: Pénztöbblet semlegesítése, kivonása a gazdaságból. Célja a pénzmennyiség csökkentése, az infláció és a kamatszint szabályozása. A monetáris politikának megfelelően a jegybank hajtja végre oly módon, hogy a vonzó kamatszint mellett állampapírokat kínál eladásra a piaci résztvevőknek.

SWAP: vagy/vagy, Spot/Forward.

T

Támogatási célelőirányzat: a fejezet költségvetésében megtervezett, részben vagy egészben központosított bevétellel ellentételezett szakmai-ágazati, területfejlesztési célokat szolgáló fejezeti kezelésű előirányzat, melynek felhasználási céljait, a kedvezményezettek körét külön jogszabály átfogóan szabályozza;

Tartalékvaluta: Azok a többnyire stabil valuták és devizák, amelyekbe a tőke nagyobb nemzetközi (és gyakran politikai) pénzügyi bizonytalanságok idején menekül. Legfontosabb tartalékvaluta az USA dollár.

Tartósan üres álláshely: ha az engedélyezett költségvetési létszámkeret (álláshely) 4 hónapot meghaladóan betöltetlen.

Termin ügylet: Határidős ügylet.

Tisztességtelen árfolyam-befolyásolás: A piaci ármozgások befolyásolása. Olyan magatartás, amely a nyilvánosan rendelkezésre álló információkkal nem indokolható árfolyam kialakulásához vezethet és valamely értékpapír valós árfolyamától eltérő ügyletek kötését eredményezheti. Tisztességtelen árfolyam-befolyásolás lehet valamilyen piaci információ elhallgatása,

megalapozatlan információk híresztelése, valamilyen papír árának több, ellenirányú ügylettel való mozgatása, színlelt ügylet kötése, a kereskedési rendszer sajátosságaival való visszaélés. Nem számít tisztességtelen árfolyam-befolyásolásnak, ha a kibocsátó saját papírja árfolyamának karbantartására vételi vagy eladási megbízást ad. Az ilyen megbízást és teljesülését azonban nyilvánosságra kell hozni.

Tőke megfelelési mutató: Hitelintézetek és befektetési vállalkozások fizetőképességét jelző mutatószám. Azt jelzi, hogy a rendelkezésre álló tőke milyen mértékben nyújt fedezetet a vállalt kockázatokra. A szavatoló tőke és a korrigált mérlegfőösszeg arányát fejezi ki. A törvény szerint a hitelintézetek és a befektetési vállalkozások tőke-megfelelési mutatójának mindenkor el kell érnie a nyolc százalékot.

Tőkepiac: Gazdálkodási célra véglegesen vagy egy évnél hosszabb időre átadott pénzek piaca. Ide tartoznak például a részvény- és kötvénybefektetések, de a közép-, és hosszú lejáratú hitelek is.

Tranzakciós költség: Mindazon díjak és jutalékok összessége, amit a bankok, brókercégek pénz- és tőkepiaci ügyletek elvégzésekor felszámítanak. Mivel hozamot rontó tényező, a befektetések és egyéb műveletek tervezésekor számolni kell vele.

Treasury: A bankok likviditásának menedzselésével, a felesleges pénzek kihelyezésével, a pénz- és tőkepiaci műveletek végrehajtásával foglalkozó részlege.

U, Ú

Újrabefektetési hányad, visszatartott nyereséghányad: Pénzügyi mutató, amely azt fejezi ki, hogy egy társaság adózott nyereségének mekkora részét fekteti be ismét.

V

Változó kamatláb: Olyan kamatláb, amely változik a lekötött betét, hitel vagy hitelviszonyt megtestesítő értékpapír futamideje alatt. Változása többnyire a valamelyik irányadó kamatlábtól függ, de köthető az inflációhoz, egy tőkepiaci indexhez vagy a kamatszintet befolyásoló, illetve jelző bármilyen tőkepiaci termékhez.

Valutakosár: Különböző valuták meghatározott arányú, elméleti együttese, amellyel szemben egy másik valuta értékét meghatározzák. Ez így lényegében egy képzeletbeli kosárban elhelyezett különböző valuták ára. A forintot az MNB 100% eurós valutakosárral szemben jegyzi, 30%-os intervenció sávot megengedve.

Viszontgarancia: Jogi személy által vállalt kezesség érvényesítéséből eredő, a jogi személyt terhelő fizetési kötelezettség alapján az általa kifizetett összeg erejéig a költségvetési törvény – az ott meghatározott esetekben és mértékben – megtérítési kötelezettséget állapíthat meg.

Viszonytalan folyó átutalások: Olyan nemzetközi pénzmozgások összege a folyó fizetési mérlegben, amelynek ellenében sem árumozgás, sem szolgáltatásteljesítés nem történik. Tipikusan ide tartozik például az itthon élő (devizabelföldi) számára átutalt külföldi nyugdíj.

Z

Zárszámadási törvény: a Magyar Köztársaság éves költségvetésének végrehajtásáról szóló törvény.

Zárt kasszák: az Egészségbiztosítási Alapból finanszírozott, nem túlléphető előirányzatok.

*Forrás: Közgazdasági Kislexikon (1987 Kossuth Könyvkiadó)
Statisztikai Havi Közlemények (Budapest, 2002)
Államháztartási Ismeretek
1992. Évi XXXVIII. sz. Törvény Áht.
217/1998. (XII. 30.) Kormányrendelet*